

Dr hab. Jan A. Wendt, profesor Uniwersytetu Gdańskiego
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Gdański
ul. Bażyńskiego 4, 80-309 Gdańsk
jan.wendt@ug.edu.pl

**Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Waldemara Szpakowskiego**

**pt. Zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne Pobrzeża Koszalińskiego
w latach 1989-2016**

zrealizowanej w Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego
w Poznaniu, pod kierunkiem **dr hab. Piotra Godlewskiego, prof. AWFIS**

Recenzja została opracowana na podstawie Uchwały 470/VI/24 z dnia 04.06.2024 r. Rady Naukowej AWF w Poznaniu oraz zgodnie z pismem otrzymanym na początku sierpnia br., przesłanym w imieniu prof. dr. hab. Jana Celichowskiego, Prorektora ds. Nauki AWF Poznań, z dnia 29.07.2024 r. oraz z Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, z dnia 14 marca 2003 r., Dz. Ustaw RP nr 65, poz. 595.

Dysertacja doktorska Pana mgr Waldemara Szpakowskiego liczy 454 strony tekstu, który składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, spisów literatury, wykazów skrótów, wykresów (23), tabel (5), map (9) oraz załącznika określonego jako tab. 5 (s. 451).

Wprawdzie zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne wybranych regionów fizyczno-geograficznych ma już bogatą literaturę, także w zakresie teoretycznym, jednak wartością recenzowanej pracy jest próba jednoczesnego ujęcia pod względem geograficznym, historycznym oraz z punktu widzenia procesu transformacji ekonomicznej i politycznej w kraju jak i roli samorządu terytorialnego w planowaniu

rozwoju zagospodarowania turystycznego na szczeblu województw, powiatów i poszczególnych gmin dla regionu Pobrzeża Koszalińskiego.

Tak szerokie ujęcie z oczywistego względu musi mieć interdyscyplinarny charakter. Autor podkreśla w swojej pracy, że mieści się ona w „zakresie dyscypliny nauki o kulturze fizycznej w grupie tematycznej związanej z historią turystyki połączonej z elementami rekreacji, a w ujęciu bardziej szczegółowym w zakresie badań retrospekcyjnych ekonomiki turystyki z elementami rekreacji. Jest to więc praca oparta na historycznej analizie z zakresu subdyscypliny ekonomiki i dotyczy badania zjawiska oraz zmian zachodzących w zagospodarowaniu turystycznym w skali określonego regionu (s. 5). Tu pierwsza z moich wątpliwości, związana z wyborem dyscypliny. W mojej opinii praca mogłaby zostać przedstawiona również w dyscyplinie „geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna”, jednak jak rozumie, aspekty turystyczne i rekreacyjne zdecydowały o wyborze dyscypliny, w której jest procedowana. W tej części recenzji należy jednak podkreślić dwa aspekty, pierwszy to wartość jaką stanowią prace interdyscyplinarne, w tym przypadku badania w ramach nauki o kulturze fizycznej, historii, ekonomiki turystyki zagospodarowania przestrzennego. Drugi, problem wyboru metody badań, o czym jeszcze poniżej w recenzji.

Temat, zakres, cel pracy i metody badań

Tematem pracy jest zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne Pobrzeża Koszalińskiego w latach 1989-2016. Geograficzny zakres pracy zdefiniowano jako region geograficzny Pobrzeża Koszalińskiego, co znajduje odzwierciedlenie w tytule, podobnie jak zakres czasowy, badania dotyczą lat 1989-2016. Jednak o ile wybór zakresu przestrzennego został przez Autora uzasadniony, to w mojej opinii decyzja o zakończeniu badań na 2016 r. ma, w mojej opinii, charakter subiektywny. Praca byłaby bardziej wartościowa gdyby na jej cześć końcową wybrano rok 2019, po którym procesy ekonomiczne zostały zdeformowane przez epidemię Covid-19. Możliwe, że wybór 2026 r. ma swoje uzasadnienie, jednak nie zostało ono w przedstawione w przekonujący sposób w dysertacji. Głównym celem pracy „było przeanalizowanie i ocena procesu zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego na obszarze Pobrzeża Koszalińskiego w latach 1989-2016” (s. 9), co nadaje pracy charakter opisowy. Jednak sama deskrypcja stanowiąc wprawdzie podstawowe zadanie służy Autorowi do dokonania kolejnego „opisu bilansu początkowych ram chronologicznych pracy do okresu zamykającego

analizę głównego problemu badawczego” (s.10). Naukowy charakter pracy nadają analizy i oceny związane z zagospodarowaniem, wpływem samorządu na zmiany przestrzenne w turystyce oraz ocena końcowa procesu zagospodarowania tytułowego regiony w badanym przedziale czasowym. Autor stawia przed sobą ambitne zadanie zbadania „wpływu zmian ustrojowych, które miały miejsce w 1989 roku, na prowadzenie polityki turystycznej przez organy administracji”. Mając to na uwadze sformułował siedem pytań badawczych, w których przechodzi od stany badań i literatury przedmiotu (pyt. 1) do turystycznej charakterystyki badanego regionu (pyt. 2), następnie przez politykę państwa i okres transformacji (pyt. 3) do opisu procesu prywatyzacji (pyt. 4), aby przejść do opisu stanu zagospodarowania w 1989 r. (pyt. 5), oceny realizacji „procesu zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego Pobrzeża Koszalińskiego w latach 1989-2016 z uwzględnieniem znaczenia planów perspektywicznych zagospodarowania i funduszy unijnych (pyt. 6, s. 11) i odpowiedzi na ostatnie pytanie o wpływ procesu transformacji „na zadania samorządu terytorialnego w zakresie planowania rozwoju zagospodarowania turystycznego na obszarze Pobrzeża Koszalińskiego i jakie były efekty tych przemian w latach 1989-2016” (ibid.). O ile odpowiedzi na pierwsze pięć pytań mają charakter opisowy, to w dwóch ostatnich mamy wyraźną ocenę i analizę wpływu. Należy wskazać, iż odpowiedź na pierwsze pytanie realizuje dyskusję literatury przedmiotu w zakresie zagospodarowania turystycznego oraz określa stan badań w odniesieniu do tytułowego regionu, odpowiedź na drugie prezentuje walory turystyczne i rekreacyjne Pobrzeża Koszalińskiego, a odpowiedzi na pytania dotyczące polityki turystycznej państwa, procesów transformacji i prywatyzacji realizują w części postawiony w pracy cel badawczy. Kolejne opisy zagospodarowania turystycznego w 1989 r. wzbogacone oceną realizacji tegoż procesu w latach 1989-2016 pozwalają Autorowi na odpowiedź o wpływ i efekty procesu transformacji na zadania samorządu terytorialnego w zakresie planowania turystycznego badanego regionu, co realizuje cel podjętej pracy badawczej.

Wybrane i przedstawione w dysertacji przez Autora metody badań opisane zostały niestety w jednym li tylko akapicie. Może to wynikać z różnic w przyjmowanych przez różne dyscypliny naukowe podejść w zakresie przygotowania i prezentacji prac na stopień, jednak uważam, że w pracy doktorskiej powinno mieć miejsce uzasadnienie wyboru takiej a nie innej metody badawczej oraz dyskusja potencjalnych innych metod, które mogłyby zostać wykorzystane pracy. W opinii recenzenta nie wskazano w

wystarczający sposób różnicy pomiędzy metodą analizy historycznej, która „opierała się na badaniu archiwalnych źródeł i dokumentów drukowanych. Dzięki tej metodzie autor mógł zgłębić przeszłość i ustalić faktograficzne informacje dotyczące zagospodarowania turystycznego w badanym okresie” a metodą bezpośrednią, która „polegała na analizie dokumentów źródłowych, które dostarczały bezpośrednich informacji na temat zagospodarowania turystycznego” (s. 11). W tym akapicie brak też odwołań do literatury z zakresu metodologii badań nauk historycznych czy metodologii nauk w zakresie ekonomiki turystyki lub zagospodarowania przestrzennego. Nie w pełni rozumie też pojęcie :metody opracowań statystycznych”, na których oparto badania statystyczne i jak rozumie wizualizację danych. Z zakresu statystyki w pracy mamy jedynie „wskaźnik atrakcyjności kulturowej” (WAK, s. 52), stanowiący jedynie fragment cytowanego w artykule ujęto jedynie Metody statystyczne w pracy Mając powyższe na uwadze uważam część metodologiczną dysertacji za jedną z najslabszych pod względem naukowym części tej dysertacji.

Reasumując tę część recenzji, temat badań został dobrze dobrany i jest interesujący poznawczo. Właściwie określono przedmiot badań, poprawne i celowe są w mojej opinii postawione pytania badawcze, zakres przedmiotowy i przestrzenny, natomiast zakres czasowy wymaga doprecyzowania, podobnie jak część dysertacji opisująca wybrane do realizacji celu pracy metody.

Układ pracy i jej ocena merytoryczna

Recenzowaną dysertację otwiera liczący 13 stron wstęp, w którym Autork po wprowadzeniu kolejno przedstawia przedmiot i cele badań, koncepcję i układ pracy, metody badawcze i ważne merytorycznie zagadnienia stosowanej terminologii w zakresie gospodarki przestrzennej. Pierwszy rozdział (ss. 18-68) poświęcono charakterystyce Pobrzeża Koszalińskiego (1.1) przechodząc od zdefiniowania strefy nadmorskiej do delimitacji fizyczno-geograficznej regionu (1.2), a następnie charakterystyki klimatu (1.3.1) i kolejno walorów krajoznawczych, przyrodniczych, antropogenicznych wypoczynkowych i rekreacyjnych (1.3.2-4). Przy ogólnie pozytywnej ocenie tego rozdziału zwraca uwagę czytelnika sygnowanie daty dostępu na 2014 r., co budzi wątpliwość w kwestii ewentualnego aplikacyjnego waloru pracy. Wprawdzie hipsometria regionu nie uległa zmianie (s. 23), ale już wskaźnik atrakcyjności kulturowej dla lat 2012-2014 (s. 52) tak, co potwierdza konstatacje odnośnie aplikacyjnego

charakteru pracy. Dodatkowo należy wskazać, iż użyte do opisu klimatu (ss. 28-34) dane z portalu Climate-data.org różnią się od danych z innych portali pogodowych, brakuje uzasadnienia wyboru tego portalu. Dlatego kwestią do dyskusji jest np. stwierdzenie Autora „Warto zaznaczyć, że najwyższa odnotowana temperatura, która wyniosła 31°C została zarejestrowana w roku 1994” (s. 30). Z innych zbiorów danych można wnosić, iż najwyższa temperatura w sierpniu w Kołobrzegu zarejestrowana została w 1992 r. i wynosiła 38°C (https://pogoda-zachodniopomorskie.pl/klimat/temperatury/rekordy_max.php).

Rozdział 2 (ss. 69-170) prezentuje szczegółowy opis procesu transformacji i wpływ tegoż na turystykę w Polsce i na obszarze Pobrzeża Koszalińskiego. Szczegółowość opisu zasługuje na podkreślenie i może być uznane za walor pracy. Jednak w pewnym stopniu oczywistość czy przewidywalność wniosków (s. 169-170) wynikających z analizy faktów osłabia tę pozytywną ocenę. Oczywiście detaliczne opisy dotyczące wręcz pojedynczych obiektów (np. DW Neptun w Łebie, s. 168) budzi szacunek i ma wartość poznawczą w zakresie historycznego ujęcia procesu transformacji, jednak i tu siła i zarazem słabość pracy: wnioski potwierdzają przebieg znanego i opisanego procesu transformacji, co stanowi i pozytywnej ocenie pracy, ale nie wnoszą novum w zakresie badań, co osłabia pozytywną ocenę tego rozdziału. Kolejny rozdział to opis zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego w kontekście potencjału gospodarczego, społecznego i kulturowego na obszarze Pobrzeża Koszalińskiego w stanie na 1989 r. (ss. 171-189). W relacji do pozostałych części pracy zaskakuje objętością i ogólnością opracowania. Jednak wnioski Autora dotyczące infrastruktury, zagospodarowania, potencjału społeczno-kulturowego oraz zasobów ludzkich oceniam jako poprawne.

Rozdział czwarty pracy to jej kluczowa część (ss. 190-353). Opisy zmian zagospodarowania turystycznego regionu, na podstawie badań skrupulatnie zebranych materiałów, w zakresie zmian potencjału, infrastruktury, zmian zagospodarowania w aspekcie ochrony środowiska, planów rozwoju i wykorzystania funduszy unijnych zasługuje na generalnie pozytywną ocenę. Poprawne wnioski mogłyby mieć aplikacyjny charakter gdyby nie fakt, iż część z nich już została zrealizowana. Na przykład Autor w pracy postuluje, iż „W kontekście przyszłości „ważne było dalsze inwestowanie w infrastrukturę komunikacyjną Pobrzeża Koszalińskiego, w tym poprawę stanu dróg, rozwój transportu kolejowego, zwiększenie liczby połączeń lotniczych oraz rozbudowę i utrzymanie sieci szlaków pieszych i rowerowych” (s. 225), co już w wielu przypadkach

zostało zrealizowane (połączenia lotnicze, modernizacja na PKP, szybka droga Szczecin-Trójmiasto, etc.

Jak słusznie pisze Autor „Prześledzenie rozwoju infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej Pobrzeża Koszalińskiego w latach 1989-2016 pozwoliło na próbę diagnozy i oceny. Obszar ten, dzięki odpowiednio rozwiniętej infrastrukturze turystycznej, miał potencjał do zapewnienia odpowiednich warunków dla wypoczynku i regeneracji sił psychofizycznych zarówno dla społeczeństwa polskiego, jak i dla turystów zagranicznych... W okresie objętym analizą, można zauważyć dynamiczny rozwój infrastruktury turystycznorekreacyjnej. Inwestycje skierowane były głównie na rozbudowę i modernizację obiektów noclegowych, restauracji, atrakcji turystycznych oraz poprawę dostępności i jakości usług turystycznych. ... Biorąc pod uwagę znaczenie turystyki dla rozwoju gospodarczego i społecznego regionu, istotne było monitorowanie procesów rozwojowych i podejmowanie odpowiednich działań, które mogły przyczynić się do dalszego wzrostu turystyki na Pobrzeżu Koszalińskim (s. 353). Nie sposób nie zgodzić się z powyższą analizą i wnioskami, jednak moją kolejną wątpliwość budzi zestawienie danych, które pozwoliły na nie. Drogi publiczne (wykres 5, s. 215) prezentowane za lata 2004-2016, w dodatku dla całych województw pomorskiego i zachodnio-pomorskiego; ścieżki rowerowe (s. 222, 224) za lata 2011-2016; miejsca noclegowe (s. 244) dla lat 2012-2016; obiekty i miejsca noclegowe tylko dla 2016 (s. 246, 247), a według gmin (s. 248) dla lat 2012-2016. Z kolei obiekty noclegowe całoroczne (s. 250) dla lat 2012-2016. Podobne wątpliwości w zakresie poprawności wnioskowania budzi zestawienie punktów gastronomicznych dla wskazanych powyżej województw, dla lat 2005-2016 (s. 268), etc. Wątpliwości wynikają z wnioskowania o zmianach dotyczących okresu badań – zgodnie z tytułem dysertacji i tego rozdziału obejmuje lata 1989-2016, gdy dane w większości obejmują lata 2012-2016. Kolejna wątpliwość wynika z wnioskowania dotyczącego Pobrzeża Koszalińskiego na podstawie danych dla całych województw. W mojej opinii wnioskowanie na temat przemian zagospodarowania Pobrzeża Koszalińskiego na podstawie danych dla całego województwa pomorskiego i zachodnio-pomorskiego wskazuje na przemiany w województwach a nie wybranym regionie. Na plus należy zaliczyć Autorowi, że ma tego świadomość, gdyż pisze, iż „W województwie zachodniopomorskim działało 238 restauracji, podczas gdy w województwie pomorskim było ich 352. Ta różnica mogła być wynikiem koncentracji ośrodków miejskich, takich jak Gdynia, Sopot i Gdańsk, które były głównymi centrami

turystycznymi i biznesowymi regionu. W wyniku tego większa liczba restauracji została otwarta w województwie pomorskim, gdzie znajdowały się te popularne miejsca. Jednak ogólnie można stwierdzić, że rozwój restauracji w obu województwach przebiegał równomiernie, co wskazywało na rosnące zapotrzebowanie na usługi gastronomiczne w regionie” (s. 269). O ile zgodzić się można z pierwszą częścią tego wyjaśnienia, o tyle zdanie o równomiernym rozwoju wymaga dodatkowych szczegółowych analiz a uogólnienie zmian liczby restauracji w obydwu województwach może, ale nie musi być tożsame dla wybranych gmin składających się na badany region.

Ostatni rozdział to nie w pełni udana próba opisanie roli samorządu terytorialnego w rozwoju zagospodarowania turystycznego Pobrzeża Koszalińskiego (ss. 354-396). W pierwszym podrozdziale mgr Waldemar Szpakowski wskazuje na relacje pomiędzy polityką turystyczną a funkcjami samorządu terytorialnego. Następnie w kolejnych podrozdziałach (2-4) opisuje rolę i znaczenie instytucji samorządowych na szczeblu województwa, powiatu, miast i gmin. W opisach zawarto niestety wiele oczywistych informacji o strukturze urzędów, zakresie obowiązków, uprawnieniach, etc. Szkoda, że tak interesujący rozdział nie został wypełniony treścią faktograficzną wychodzącą poza ogólniki. Z przykładowych (poniżej) fragmentów tekstu dla tematu i celu pracy nic nie wynika. „Samorząd terytorialny jest koncepcją, która pochodziła z Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego. Zgodnie z tą koncepcją, samorząd terytorialny oznaczał prawo i zdolność społeczności lokalnych do kierowania i zarządzania zasadniczą częścią spraw publicznych na ich własną odpowiedzialność i w interesie ich mieszkańców, w granicach określonych prawem. Po 1989 r. nastąpiła zmiana w polskim systemie politycznym, która wpłynęła na większą swobodę w działalności samorządów terytorialnych, w tym także na szczeblu regionalnym. Wprowadzenie ustawy o samorządzie terytorialnym w 1990 r. dało samorządom terytorialnym szerokie kompetencje w zakresie planowania i prowadzenia działań na swoim obszarze. Przeprowadzenie reformy administracji publicznej, w tym samorządu terytorialnego, stanowiło ważny etap procesu transformacji, który miał na celu modernizację systemu rządzenia i demokratyzację struktur władzy. Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 10 maja 1990 r. o samorządzie terytorialnym, samorząd terytorialny oznaczał prawo i zdolność społeczności lokalnych, w granicach określonych prawem, do kierowania i zarządzania zasadniczą częścią spraw publicznych na ich własną odpowiedzialność, w interesie mieszkańców danego terytorium. ... W ramach reformy wprowadzono wiele zmian

organizacyjnych, m.in. zmieniono podział administracyjny kraju, przekształcono struktury administracji publicznej oraz wzmocniono kompetencje samorządów terytorialnych” (s. 354), „Otoczenie i warunki samorządom terytorialnym zapewniały Konstytucja RP oraz ustawy o samorządzie gminnym, powiatowym i samorządzie województwa. Konstytucja gwarantowała, że osoby zamieszkujące jednostki zasadniczego podziału terytorialnego stanowiły wspólnotę samorządową...Gospodarka turystyczna może stanowić ważny element rozwoju regionów (s. 356), ...Nie ulega wątpliwości, że polityka turystyczna była istotnym elementem rozwoju gospodarczego wielu regionów. W Polsce wdrażanie strategii turystycznych realizowane było przez jednostki samorządu terytorialnego na różnych szczeblach, od gminy aż po województwo (s. 357), etc. Podobnie analiza i wnioski z tej części pracy (ss.365-370) jest oczywisty „Analizując zadania obu urzędów, zauważono pewne zbieżności, co mogło sugerować, że opracowane regulaminy organizacyjne miały to samo źródło, jakim były przepisy ustawy o samorządzie województwa. Różnice między urzędami dotyczyły przede wszystkim struktury organizacyjnej oraz sposobu realizacji zadań (s. 370). Podobnie słabo zostało przedstawione podejście do turystyki przez urzędy powiatowe, mimo analizy dokumentów i strategii z równie ogólnym podsumowaniem „podejście do turystyki przez urzędy powiatowe Pobrzeża Koszalińskiego było zróżnicowane. Niektóre urzędy traktowały sprawy turystyki marginalnie nie posiadając nawet odpowiednich komórek lub stanowisk, podczas gdy inne urzędy podejmowały aktywne działania w celu promocji i rozwoju turystyki” (s. 377).

W zakresie działań miejskich władz samorządowych Autor poprawnie diagnozuje aktywność władz oraz realizację polityki informacyjnej i promocji miast. Jednak w tym podrozdziale jak i w całym rozdziale wyraźną, w opinii recenzenta słabością jest ogólny poziom opisu nie wychodzący w wielu analizowanych urzędach poza regulaminy, zadania, strukturę urzędów, nazwy jednostek zajmujących się turystyką. Niewykluczone, iż w tym przypadku recenzent w nieuzasadniony sposób oczekiwał faktograficznej dokumentacji działań na szczeblu władz co najmniej miast a nie oczywistego stwierdzenia, że samorzady zgodnie z ustawą, która je powołała zajmują się rozwojem turystyki na terenie miasta czy gminy. Kolejne oczywiste wnioski mamy w ostatnim podrozdziale części piątej, w którym poza krótką analizą wydatków stwierdzono, że rozwój turystyki był ściśle uzależniony od warunków naturalnych (s. 396). Reasumując

ocenę całego piątego rozdziału uważam go za jedną ze słabych merytorycznie części tej dysertacji.

W zakończeniu mgr Waldemar Szpakowski podsumowuje wyniki podjętych badań, przedstawiając poprawne wnioski, które wynikają z zebranej faktografii oraz wnioskowania (ss. 397-425). Należy się zgodzić z Autorem co do nowatorstwa opracowania zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego Pobrzeża Koszalińskiego. Dlatego recenzowane opracowanie można uznać za wkład do badań historii turystyki nadmorskiej w kraju. Kolejne stwierdzenie (nr 2) „Przeprowadzona analiza wykazała kompleksową charakterystykę turystycznego obszaru Pobrzeża Koszalińskiego. Wskazuje ona, że jest to region, który można zaliczyć do uprzywilejowanych pod względem liczbowym i jakościowym zasobów o dużej różnorodności walorów turystycznych” (s. 398). Moja polemika dotyczy zaliczenia regionu do „uprzywilejowanych...”. Uprzywilejowanych w stosunku do jakich innych regionów, skoro Autor badał tylko jeden region. Albo błąd albo niezręczność zapisu, których nota bene w pracy jest niestety bardzo wiele, o czym w kolejnej części recenzji. Kolejne wnioski Autora, pomimo iż są poprawne, mają jedynie wartość poznawczą w odniesieniu do badanego regionu, nie rozumie i mam nadzieję, że Autor wyjaśni, dlaczego podejmował analizy prowadzące do otrzymania znanych już, a w mojej opinii oczywistych wniosków, jak np. „Tak więc w świetle przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że głównym celem polityki turystycznej państwa po 1989 r. była poprawa konkurencyjności polskiej oferty turystycznej na rynku międzynarodowym i krajowym. W tym kontekście istotne było zwiększenie udziału turystyki w dochodzie narodowym, co stanowiło część szerszych celów polityki społeczno-gospodarczej” (s. 400). Na pozytywną ocenę zasługują kolejne wnioski dotyczące badanego regionu (s. 403-404) podobnie jak ocena przebiegu procesu prywatyzacji (s. 404-405), podobnie jak wnioski dotyczące infrastruktury komunikacyjnej w badanym regionie. Generalnie, pomimo pewnego stopnia ogólności stwierdzeń opisy i wnioski o stanie zagospodarowania turystycznego w 1989 r. można uznać za poprawne.

Na dobrą ocenę zasługuje także część poświęcona opisowi zmian w zakresie zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego w badanym okresie, z zastrzeżeniem wątpliwości, o których napisałem przy ocenie tego rozdziału. Poprawnie zdiagnozowano problemy z wykorzystaniem funduszy z UE. Jednak wnioski dotyczące roli samorządów, jak już pisałem nie stanowią silnej strony tej dysertacji.

Układ pracy w zasadzie jest poprawny, jednak rozdział II mógłby być zamieniony z rozdziałem III, aby uzyskać kolejno analizę stanu zagospodarowania, potem proces transformacji i kolejno zmiany w badanym okresie.

Ocena źródeł

Dobór materiału do analizy, czyli po prostu szeroko rozumianych źródeł i literatury, ze względu na liczbę pozycji jest na pierwszy rzut oka imponujący. Źródła archiwalne zbierane były w AAN w Warszawie oraz w Archiwum Państwowym w Koszalinie i jego słupskim oddziale. W kategorii „Prasa i czasopisma” znajduje się 27 pozycji, w tym prawdopodobnie błędnie zakwalifikowane do tej kategorii publikacje z czasopism naukowych (pozycje nr 4, 10, 11, 27). W czym upewnia mnie fakt, iż praca S. Liszewskiego w czasopiśmie Turyzm z 1995 znajduje się jednak w dziale artykuły. w Części „druki urzędowe i normatywne” to aż 84 pozycje, jednak np. pozycja 24 ma chyba błędny zapis. Opracowania urzędów statystycznych to 22 pozycje, które można byłoby przedstawić w wersji krótszej, zamiast np. czterech pozycji (od 9 do 12) zatytułowanych „Rocznik statystyczny województwa słupskiego [tu rok], etc., podać jako jedną pozycję z dodatkami odpowiednich lat danych i wydań. „Analizy, plany, programy ....” to kolejne 49 dokumentów, tu dyskusyjny zapis poz. 6, a dodatkowo niektóre mają, w mojej opinii dyskusyjną pod względem merytorycznym przydatność. Poz. 18, 22 mają rok wydania 2018, czyli wykracza poza ramy czasowe pracy. Razem 184 pozycje obejmujące raporty, roczniki, strategie, analizy etc. Dobór tej dokumentacji pewnie mógłby być inny, może nawet szerszy, jednak na potrzeby realizacji celu badań można uznać go za wystarczający.

Literatura naukowa licząca tylko 135 pozycji podzielona została na opracowania (66) i artykuły (69). Wydaje się, że niektóre z nich powinny jednak znaleźć się w innych kategoriach, w części opracowania pozycja 5, to marketingowa strategia; poz. 10 to podręcznik do m.in. szkół; poz. 12 to analiza, nota bene bez roku wydania. A jeżeli się nie mylę, co przy pracy tej objętości możliwe, to praca W. Kurka z 2007 (poz. 31) jest cytowana, a tegoż z 2012 (poz. 30) nie, podobnie też jedna z prac A. Szwichtenberga (poz. 56 lub 57), a może to zwykły błąd zapisu. Moje wątpliwości budzi też umieszczenie w tej części spisów pozycji 42, gdyż to poradnik. Można dyskutować z umieszczeniem pracy „Latarnie Morskie...” poz. 49, jednak jeśli jest ta praca, to może też powinien być w kolejnym dziale artykułów tekst E. Mazura „Latarnie morskie polskiego wybrzeża jako osobliwości turystyczno-krajoznawcze, Przegląd Zachodniopomorski, tom 25, z. 4 z 2010.

Do kwestii technicznych, które jednak świadczą warsztacie badawczym i staranności należy też podwójny zapis w poz. 51 i 52, różny zapis nazwiska tego samego autora, poz., 43 i 53, kolejne przewodniki, poz. 54, 55 i 58. Oczywiście Autor rozprawy słusznie nazwał tę część piśmiennictwa opracowania, jednak w rozprawach częściej spotykany jest podział na monografie i pozostałe pozycje.

W części artykuły możemy znajdziemy zarówno te pierwsze jak i rozdziały z monografii. Trochę w tym miejscu dziwi mnie podział materiałów wcześniejszych na pięć kategorii a prac naukowych na dwie tylko. Do rozdziałów w monografiach należą zapewne prace na poz. 3, 6, 7, 8, 11, 14, 16, 20, 30, 31, 36, 41, 42, 51, 53, 55, 61, czyli razem 17 rozdziałów w monografiach. A ponieważ pozycje 39 i 62 to są monografie, poz. 48 ocena, a poz. 21 materiał konferencyjny, to w pracy wykorzystano 48 artykułów naukowych. Dodatkowo na s. 62 zacytowano opracowanie M. I. Milskiej, jednak nie znalazłem tej znanej autorki w żadnym ze spisów.

Ale ad rem, w mojej ocenie zbiór danych archiwalnych jest wystarczający, natomiast można uznać, że zestawienie monografii, rozdziałów w monografiach i artykułów naukowych jest raczej skromny jak na pracę doktorską, chociaż oceniam go jako spełniający minimalne warunki dla pracy na stopień. Chociaż szkoda, że przy solidnej pracy w archiwach, nie podjęto takiej samej pracy dla publikacji naukowych. Może to wynikać z faktu, chociaż nie w pełni rozumie „szczegółową bibliometrię literatury” (s. 397), iż w pewnym momencie Autor zakończył kwerendę literatury. A moje poniżej umieszczone propozycje można potraktować jako możliwość poszerzenia pracy przy jej ewentualnej kontynuacji.

Gerstmannowa, E. (2005). Landscape Changes on the Polish Coastline Related to Tourism Development. *Turyzm/Tourism*, 15(1-2), 187–201. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.15.1-2.13>

Durydiwka, M., & Duda-Gromada, K. (2014). Wpływ turystyki na rozwój przestrzenny miejscowości nadmorskich. Wybrane aspekty. *Turyzm/Tourism*, 24(1), 65–71. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.24.1.07>

Jażewicz, I., (2009). Rozwój turystyki w miejscowościach nadmorskich środkowego wybrzeża na przykładzie Poddąbia. *Słupskie Prace Geograficzne*, 6, 45–61.

Staszek, W., Kistowski, M., Niecikowski, K., Wiśniewski, P., (2021). Pobrzeże Koszalińskie. W: Richling, A., Solona, J., Macias, A., Balon, J., Borzysowski, J., Kistowski, M., (red.), *Regionalna Geografia Fizyczna Polski*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

Szwichtenberg, A. (2006). Gospodarka turystyczna Polskiego Wybrzeża, Wyd. Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.

Formalna strona pracy, poprawność językowa

Język pracy poprawny, chociaż dość trudny, czytając prace miałem wrażenie iż zapoznają się z kolejnymi dokumentami pisanymi językiem, stylem i treścią typową dla aktów prawnych i dokumentów przygotowywanych przez różne instytucje. Nie zachwyca a momentami utrudnia zrozumienie o co Autorowi chodzi.

Jest też pewna liczba drobnych uchybień technicznych lub redakcyjnych, które dla porządku i ze względu na rolę jaką pełni recenzent, wskazałem np. przy spisach literatury.

Wniosek końcowy

Mając na uwadze wszystkie wskazane powyżej zastrzeżenia mogę jednak uznać, że Autor zrealizował przedstawiony we wstępie cel badawczy. Jako główne walory naukowe recenzowanej pracy wymienić trzeba:

- Wybór słabo zbadanego w zakresie zmian zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego regionu Pobrzeża Koszalińskiego;
- szerokie podejście interdyscyplinarne przeprowadzonych badań;
- dobór i zastosowanie metody analizy historycznej;
- udaną w części przypadków krytyczną analizę zebranego materiału faktograficznego;
- sumienność i obszerność przeprowadzonej analizy.

Odnosząc całość opracowania do wymogów stawianych zgodnie z ustawą rozprawom doktorskim (Ustawa o Stopniach Naukowych i Tytule Naukowym oraz Stopniach i Tytule w Zakresie Sztuki, z dnia 14 marca 2003 roku, z późniejszymi zmianami), należy uznać, że recenzowana dysertacja doktorska:

- dotyczy tematyki interesującej naukowo,
- w zakresie badanego regionu ma charakter nowatorski;
- zaletą dysertacji jest jej interdyscyplinarny charakter;
- poprawnie przyjęto zakres przedmiotowy, przestrzenny oraz z podanym powyżej zastrzeżeniem – zakres czasowy;
- umocowanie w literaturze przedmiotu jest w mojej opinii bardziej niż wystarczające w zakresie dokumentacji, aktów, raportów, strategii, etc., natomiast w zakresie

literatury naukowej, w mojej opinii spełnia jedynie minimalne wymagania dla prac doktorskich;

- w pracy zastosowano odpowiednie do tematu i celów badawczych metody badawcze, niestety akapit metodologiczny w mojej opinii wymaga poszerzenia i doprecyzowania;
- cele badań zostały poprawnie sformułowane i zrealizowane;
- układ pracy jest w zasadzie poprawny z wcześniejszym zastrzeżeniem;
- język pracy jest poprawny, chociaż męczący w czytaniu;
- wyciągnięte z przeprowadzonych analiz i porównań wnioski są poprawne.

Reasumując, przedstawiona, obszerna objętościowo rozprawa jest wprowadzie przede wszystkim opisem, jednak posłużył on do solidnej analizy obszernego materiału faktograficznego i prezentacji wniosków. W zakresie podjętego i rozwiązanego problemu badawczego ma charakter oryginalny. Dowodzi dużej interdyscyplinarnej i faktograficznej wiedzy Autora oraz jego zdolności do samodzielnej pracy badawczej.

Tym samym uważam, iż zgodnie z Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003r., Dz. Ustaw RP nr 65, z dnia 16 kwietnia 2003r. z późniejszymi zmianami, może być ona podstawą nadania mgr. Waldemarowi Szpakowskiemu stopnia naukowego doktora.

Dlatego też stawiam wniosek o dopuszczenie mgr. Waldemara Szpakowskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauk o kulturze fizycznej.

Gdańsk, dnia 30.09.2024r.

